Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 57
Warszawa 2022
Article No. 2454

Citation:

Сулима, О., & Висоцький, А. (2022). Лінгвальний простір концепту *кохання* в українських сучасних піснях. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 57*, Article 2454. https://doi.org/10.11649/sfps.2454

Sulyma, O., & Vysots'kyĭ, A. (2022). Linhval'nyĭ prostir kontseptu *kokhannia* v ukraïns'kykh suchasnykh pisniakh. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 57*, Article 2454. https://doi.org/10.11649/sfps.2454

DOI: 10.11649/sfps.2454

Олеся Сулима
(Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, Київ)

Анатолій Висоцький
(Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, Київ)

Лінгвальний простір концепту *кохання* в українських сучасних піснях

1. Проблема дослідження концепту *кохання* в українській лінгвістиці

Взаємодія та взаємозв'язок культури та мови, їхній взаємовплив останнім часом є пріоритетним напрямом лінгвістичного аналізу, хоча вперше про зв'язок мови та способу мислення почали говорити вже в 30-х рр. XX ст., коли Е. Сепір та Б. Ворф висунули концепцію лінгвістичної відносності. У кінці XX ст. дослідники активізували розробки в аспекті не тільки семантики слова, але й усього обсягу культурної

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2022.
Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk]

інформації, так чи так збереженої чи акумульованої в слові, при цьому об'єктом дослідження став концепт – «згусток культури у свідомості людини» (Степанов, 2001, с. 43); це інформаційна когнітивна структура свідомості, певним чином організована і вбудована до колективної чи індивідуальної концептосфери (Селіванова, 2010, с. 297). З розвитком досліджень виявилося, що концепт може бути репрезентований більшим колом мовних одиниць: словами, фразеологізмами, пареміями, текстами тощо – оскільки ментальна сутність концепту може бути розширена в плані її деталізації.

Розуміння мови як феномена культури потребує значних зусиль та уваги, аналізу концептів у всіх жанрах і зусібіч. Лінгвокультурологи роблять спроби визначити ключові концепти конкретної мови (Жайворонок, 2002; Кіреєнко, 2012; Кононенко, 2013; Огар, 2017; Саєвич, 2013), однак слід зауважити, що деякі з основних концептів можуть ставати периферійними, а периферійні – ключовими залежно від ситуації в суспільстві, міжнародних зв'язків тощо (до ключових наразі можна додати й концепти *війна* / *мир*). Концепт *кохання* широко досліджено в українській і зарубіжній лінгвокультурології. Зокрема семантику лексем *кохати*, *кохання* досліджували В. Кононенко, Г. Макарова та інші; специфіку репрезентації концептів *любов*, *кохання* в пареміях аналізували С. Воркачов, В. Калько, І. Мінькова; особливості концепту *кохання* в українській та німецькій мові дослідила І. Жигоренко; К. Кіреєнко аналізувала концепт *кохання* в українських замовляннях; концепт *любов* на матеріалі творчості окремих письменників вивчав А. Алі Айдин та інші. Незважаючи на значну кількість розвідок вербалізації та семантики концепту *кохання*, дослідження в цьому напрямку потрібно продовжувати, адже це дозволить повною мірою охопити ментальну сутність поняття кохання, пояснити процес його категоризації у свідомості мовців тощо.

Метою статті є вивчення особливостей вербалізації та семантики концепту *кохання* в українських сучасних пісенних творах. Досі цей концепт аналізували на різнорідному матеріалі, на прикладах усної народної творчості або творів окремих авторів, проте саме в піснях значно розширено засоби вербалізації концепту *кохання*, щоб уникнути повторів, банальних описів, передати почуття метафоризовано.

2. Методологія дослідження

Дослідження ґрунтується на методологічних засадах семасіології та лінгвокультурології із залученням елементів психолінгвістики. У роботі використано методи: невключене спостереження (для встановлення специфіки вербалізації концепту *кохання* в українських піснях); описовий (для інвентаризації результатів дослідження, зокрема опису докладної семантики засобів вербалізації концепту *кохання*); контекстуального аналізу (для встановлення сем, актуалізованих контекстом) та статистичного аналізу (для встановлення окремих статистичних даних) з елементами опитування. Фактичним матеріалом дослідження стали пісні у виконанні таких виконавців: «ВВ», «Океан Ельзи», Олександр Пономарьов, «Крихітка», Ірина Білик, «Друга ріка», «Kozak System», «The Вйо», «Yurkesh» та інших сучасних українських виконавців. Усі тексти пісень взято з сайту НАШЕ. Тексти пісень (*Наше*, б.р.).

3. Концепт *кохання* як складова частина ключових концептів української світоглядної картини світу

Серед ключових концептів українського дискурсу дослідники виділяють і лексему *кохання* (Огар, 2017). Вочевидь аналізований концепт складає ядро мовної свідомості, тобто є ментальною домінантою, найбільшою цінністю, і пов'язаний з іншими ключовими концептами: *дім*, *душа*, *серце*, *доля*, *любов*, *чоловік*, *жінка*, *дитина*, що в сукупності утворює ширше поняття шлюбу – одного з ціннісних орієнтирів, визначених навіть на державному рівні. Дослідження, спрямовані на визначення специфіки ставлення до шлюбу, фіксують те, що «сім'я є основним фундаментальним інститутом суспільства, надає йому стабільність та сприяє розвитку суспільства та його прогресу» (Фогель, 2011), відповідно, кохання – першооснова, важлива складова частина шлюбу – є важливим складником світоглядної картини світу українця. Незважаючи на те, що останні опитування засвідчують значний відсоток людей, які живуть цивільним шлюбом, однак досі зберігається архаїчне ставлення до шлюбу як до важливого етапу

становлення особистості, чого має прагнути кожен член суспільства. Хоча традиційно цінності поділяють на духовні та матеріальні, усі вони є «різновидами смислів і найчастіше виражаються як ідеали і норми, що формують основу аксіологічної картини світу певного етносу» (Саєвич, 2013, с. 249).

Лексема *кохання* семантично трансформована в часі: у *Словарі української мови* Б. Грінченка зафіксовано значення: «1) Любовь, любовная страсть. 2) Любимый предметъ; возлюбленный или возлюбленная. 3) Воспитаніе, взлелѣиваніе, возрощеніе (дѣтей, животныхъ, растеній)» (СУМГ, 1907/1958, с. 294), що відрізняється від сучасного тлумачення, яке включає значення, пов'язані лише із сердечною прихильністю до особи: «1. Почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі; закохання (у 1 знач.). 2. рідко. Те саме, що любов 2. 3. Дія або стан за знач. кохати 1, 3 і кохатися» (СУМ, 1973, с. 313). Саме лексема *кохання* є першою, що виникає у свідомості мовців за актуалізації відповідної ментальної сутності. Словник також фіксує синоніми цієї одиниці: *любов*, *почуття*, *закохання*, розм. *любощі*, *любість*, *уподоба* (*вподоба*), діал. *любвá*, *любá*, *милість*, заст. *пристрасть*, *жага* (*Орфографічний словник онлайн*, б.р.). Проте в пісенному жанрі власне ці лексеми вживані вкрай рідко. Дослідження виявило невелику кількість випадків уживання лексем *кохати*, *кохання*, *любити*, *любов*, також зафіксовано англійську лексему *love* (*Lovesong* («Qарпа»); *Це love-fun* («Друга ріка»); *If You Don't Love Me* («Qарпа») в назві або тексті пісні, що виконана українською мовою), причому головно в текстах пісень, а не в назвах. Вочевидь цей факт можна пояснити намаганням натякнути, метафоризовано вказати на основну тему пісні.

Варто також зауважити, що тема кохання є основною переважно в піснях так званого жанру популярної музики. У представників рок-жанру тематика творів в основному різноманітніша, про що свідчать результати статистичної обробки. Зокрема встановлено, що з 38 пісень групи «Kozak System» лише 7 присвячено коханню, що складає 18% від загальної кількості, з 96 творів групи «Мертвий півень» – 15 (16%), у «The Вйо» – 4 твори з 22 (15%). Ці групи виконують альтернативну музику, і основна тема їхніх пісень – патріотично-героїчна. Натомість у виконавців поп-музики інші співвідношення: наприклад, з 51 пісні О. Пономарьова лише 4 (8%) присвячені іншій тематиці, решта – про кохання; в І. Білик з 59 пісень – 10 не про кохання (17%). Проте серед

представників рок-музики зафіксовано різницю провідної тематики пісень виконавиць та виконавців. Наприклад, у творчості групи «Крихітка», вірші для якої пише солістка Каша Сальцова, усього 13% пісень – не про кохання. Можна простежити зміну основної тематики пісенної творчості після зміни музичного жанру на творчості Юрка Юрченка, у якого раніше, коли він писав у популярному жанрі, пісні на 100% присвячені темі кохання, зараз, коли музика його групи стала альтернативною, кількість творів про любов зменшилася до 8%. Хоча слід зауважити, що у творчості всіх виконавців є пісні про кохання.

У сучасних українських піснях зафіксовано кілька основних ознак концепту *кохання*, найчастотнішими з яких є: характер кохання/закоханості, каритативність, плинність (через фази виникнення, власне закоханості, кінця кохання), зрадливість/мінливість – безкінечність закохання, залежність тощо.

4. Ознаки концепту *кохання* та їхня вербалізація

4.1. Характер кохання/закоханості

Концепт *кохання* в піснях вербалізують залежно від того, яку емоцію воно дарує: щастя чи гіркоту. Описуючи щасливе кохання, автор використовує слова з позитивною конотацією, вживає порівняння, експліковано чи імпліковано, з красивими чи приємними речами і, навпаки, вербалізує негативно, якщо кохання приносить чи принесло гіркоту: пор. ***Вітрами***, ***млинами***, ***Плинами*** *в безодню мов,* ***Яскравими крилами*** *Здається любов* («ВВ»); *Минеться все, але любов моя Не* ***зронить цвіту навіть восени*** (О. Пономарьов); та *А може все таки вона має рацію, Що любов – це* ***брехня***, *це* ***злісна симуляція****?* ***Містифікація***, *якою задурманюють голову* […] *А може – навпаки? Любов – є, до того ж, зовсім близько? Любов – є!* ***Не така*** *вже й* ***підступна*** *та* ***безталанна****!* («Тартак»); *Промені твого кохання мов* ***сонця*** *того,* ***що згоріло*** (А. Мірзоян). Проте часом для створення контрасту, підкреслення того, що навіть гострота кохання може ощасливити, автор може вжити слово з першим негативним значенням, однак у контексті воно вказуватиме на позитивні риси. Наприклад, у висловленні *Твою колючу і тиху любов, мою гарячу кров перемішати* («Антитіла»), слово *колюча*, поєднуючись зі словом

тиха, створює ефект неприступності коханої, її унікальності. Так само винятковість кохання, його всеохопність вербалізує прикметник *німа* в контексті *Нам не треба слів, бо любов німа* (І. Білик). Легковажність і водночас містичність кохання зафіксовано у конструкції *Моя любов на самоті* ***Порхне примарой*** *чорною вночі, Як той* ***метелик*** *навіжений Крила* ***спалює*** *у свічі* («ВВ»), у якій слова *примара* і *метелик*, вживані для окреслення почуття закоханості, створюють своєрідну світоглядну антитезу, яка, проте, призначена описати суперечливість почуття.

Характер кохання часто розкривають в аспекті власного ставлення до об'єкта почуття, причому в пісенних текстах виявлено різні конотації. Центральною є каритативність – вказівка на можливість зробити для коханої/коханого все, що завгодно і навіть більше, від простого: *Носив тебе у портмоне І відмічав в календарях. Мила, горить вогонь в моїх очах* (О. Пономарьов) – до нереального: *Але задля тебе, для тебе* […] *Злечу аж до неба, де зорі Такі, як ти любиш, яскраві, Несу тобі їх у долонях* («Бумбокс»); *Для неї – подих вітру, Для неї – моя молитва, До неї довго ішов я* (О. Пономарьов). При цьому відсутність об'єкта любові відчувається, як щось жахливе, апокаліптичне: *Світ без тебе може бути, тільки я ніяк День без тебе може бути, ніч без тебе жах О, дай тобою все відчути, як в останній раз Я візьму тебе з собою, бо не сходять без тебе сонце і зорі* («Друга ріка»); *Я заборонив би дням, щоб минали без тебе, їх підсумок жалюгідний – ти не проходиш* […] *День без тебе – моя бездарна самотність* («Мертвий півень»); *Без тебе цей світ – бід і втоми, Ні сісти, ні впасти нема де, Без тебе незатишно вдома* («Бумбокс»); *Жоден наркотик на світі так не гребе, Моя єдина проблема – там немає тебе!* («Бумбокс»); *Як тобі сказати? – Без тебе не можу спати* (Х. Соловій); *Як в твоїх долонях – Нема так ніде* (Х. Соловій); *Я – півлюдини, півсебе без нього* («Крихітка»). Слід зауважити, що не важливо, чи героєм пісні виступає жінка чи чоловік, оскільки описи самотнього стану однакові, хоча за кількісним складом переважають переважно вербалізатори позиції чоловіка. Для створення ситуації безвиході, розпачу, нещастя автори часто використовують рефрени, причому кожен наступний опис ще більшою мірою заглиблює слухача в емоції та переживання героя: *Так мало тут тебе, так мало тут тебе Мені так мало тут тебе* («Друга ріка»); *Як холодно, коли тебе нема* […] *Я так боюсь, коли тебе нема* […] («Океан Ельзи»); *Коли тебе нема, так темно, Коли тебе нема, себе душу. Коли тебе нема, даремно, Голосно тебе прошу* («O.Torvald»); *Без тебе світ*

не світ, Без тебе кров не кров, А тільки білий слід, […] *Без тебе гори злі, Без тебе ліс мертвий І по моїй землі Шурхоче суховій* («Qarpa»).

З іншого боку, частотним виступає спосіб характеризації кохання в аспекті готовності бути/стати кимось іншим за бажанням об'єкта закоханості. Ця риса в основному властива чоловічій поезії: *Хочеш, я твоїм кольором буду, Восьмим кольором, восьмим чудом, Білим* […] *я буду білим, як сніг, Якщо ти ним бути дозволиш мені* […] *Я буду проміння за пальці тримати Гарячі, як жовті вогні І в губи безодню небес цілувати Ніхто не завадить мені* («Мотор'ролла»); *Варто чи ні Жити без тебе?* (О. Пономарьов); *Моя любов – рожевий квіт в весняному саду, Моя любов – веселий спів, з яким я в світ іду* […] *Нехай посхнуть усі моря, потануть брили скал, Та ти навік, любов моя, аж згасне сонця пал. Прощай, прощай мій рідний край, прощай моя любов, Та де б не був я, мила, знай, до тебе вернусь знов* («Піккардійська терція»). Однак в аспекті жертовності, готовності віддати всю свою закоханість будь-якої миті характеризують себе саме жінки, на що вже звертали увагу дослідники (Калько, 2010, с. 46). Вочевидь це можна пояснити ще досі сильним гендерним стереотипом – жінка має вміти йти на поступки, чути і розуміти партнера тощо (Слінчук, 2016). Внутрішня мізогінія (підкреслена самозневага до власної статі) є одним зі способів власного підвищення жінки в колі чоловіків (Clack, 1999, сс. 95–241), очевидно, що жінки-авторки намагаються так протиставляти себе чоловікам як рівноцінним, хоча часом це створює протилежний ефект: *Пий мене, їж мене, шаленій, Вбий мене своєю любов'ю* […] *Вмираю, коли ти близько, Тепліють руки від тебе, мій ти жар* […] *І тільки б мені не впасти, Бо відчуваю, під ногами не земля* (Гайтана); *Його подих був моїм повітрям Його погляд мій уповільнив* («Крихітка»); *Всі джерела відкриті для твоїх вуст Всі дерева танцюють навколо Всі радіють, я плачу, я боюсь Не торкнутись тебе ніколи* («Крихітка»). При цьому в «чоловічих» піснях виявлено елементи сексизму: *Тебе не зґвалтувати не можна, так я думаю* («Мертвий півень»). Проте слід зауважити, що представниці альтернативної музики переважно транслюють феміністичні настрої, акцентуючи на рівноправності і навіть намагаючись об'єктивувати об'єкт закоханості: *А ти м'ясо!* («Qarpa»); *Ти віддаєш свої нутрощі Тільки би бути разом. Але ти, але ти чомусь мене не збуджуєш* («Qarpa»); *Послухай хлопчику, ти хочеш чути у-є* […] *Ти весь такий прекрасний, мачо-мен* («Qarpa»). В останньому прикладі звертання *мачо-мен*, поєднуючи одразу два запозичені номени на позначення винятковості чоловіка, його під-

кресленої маскулінності зі словом *хлопчику*, І. Карпа створює комічний ефект, коли об'єкт закоханості сприйманий через об'єктивацію, зниження.

4.2. Плинність кохання в українських піснях

Фази закоханості маніфестують різні почуття героїв: виникнення кохання вербалізоване переважно позитивно: *Тебе зустрів, чи можливо наснив, Та й полюбив в один раз і востаннє* («ВВ»); *За три хвилини загубився і влюбився та пропав За три хвилини закохався і набрався твоїх чар* («Друга ріка»). Хоча слід зауважити, що кількість фікасацій семеми початку незначна порівняно з описами власне закоханості або кінця кохання. Друга фаза часто вербалізована мовними одиницями негативної семантики: біль через непорозуміння, через самотність у закоханості, силу почуття – причинами можуть бути різні чинники, що однаковою мірою впливають на героя/героїню: *Вже серце виривалося з тенет І прагнуло відчути подих волі* […] *Зруйнована всесильним почуттям, Так втомлена самотнім існуванням* (О. Пономарьов); *І крила так важко Розправити пташці, Коли бідолашку Погубить любов* […] (Х. Соловій). Цей аспект концепту часто виявлюваний негативними прикметниками, що мають підкреслити нещасливе кохання, пояснити, чому є ймовірність, що воно закінчиться найближчим часом: *Мою любов нерозумну і брудну Я одягну у дешеву білизну* […] (М. Одольська). Трапився приклад формулювання швидкої зміни фаз: герой надзвичайно кохав дівчину, яка не відповіла взаємністю, і він одразу знайшов іншу, хоча ці два «кохання» й протиставлювані в аспекті світлості почуття: *Прощай, кохання велике і чисте! Привіт, кохання брудне і маленьке! Буду довго спати, буду рідко їсти, Зате не буду вночі скавучати тихенько! Нічого тобі не скажу на прощання – Просто піду, а ти залишайся* […] *Хочеш – сумуй за моїм коханням, Хочеш – своїм некоханням пишайся!* («Тартак»).

Завершальна фаза потрактована в піснях двопланово: як найбільше нещастя і як віддушина, очікуваний момент після негативного досвіду. Статистичні дані засвідчують перевагу першого способу вербалізації концепту *кохання*: *Синьоокою чаклункою, бувало, Називав мене і руки цілував, Може, справжнє щастя то було й не стало* (І. Білик); *За коханням своїм Якого вже нема Самотня боса далі йду сама* […] *На стежинах зламаних надій Я шукаю квіти таємних мрій* (Гайтана); *Вибачай за те, що я була, Вибачай за перший крок в житті, Вибачай за сліз моїх вінок, Вибачай за душу без прикрас* (І. Білик);

Відкриваю заплакані очі, Навкруги порожнеча німа. В тишині таємничої ночі Мого щастя нема (О. Пономарьов); *Знай, в клітку золоту більше не вернусь, Не кляни долю. Я в небеса лечу, не тримай мене, Подаруй волю. Нам холодно удвох, Нам не зігріти ніч холодну. Я одним один давно – Як дикий звір, як дикий звір* (El Кравчук); *Я так покохав, а ти мене обманула, Закінчилась швидко любов твоя* («The Вйо»). Абсолютна більшість зафіксованих прикладів передає провину об'єкта закоханості, натомість герой кохає, незважаючи ні на що: *Той, кого я так ніжно любила, Щастя десь розгубив. Той, кого я зігріти хотіла, Не зберіг – не зумів Любов* (І. Білик); *Я тінню без тіні був поряд з тобою, Тепер залишився один на один, Кохання моє розіллється рікою, Безмежною рікою нескінченних хвилин* (О. Пономарьов). У проаналізованих піснях трапилися лише два описи, пов'язані з кінцем кохання головної героїні, яка свідомо зробила такий вибір: *Не прошепочу «бувай» І не скажу «до побачення»* […] *Ти не злись – все було серйозно Та інший у мене пункт призначення* (Таліта Кум); *На моїх вустах Лише спогад про тебе. Я – наче птах, Я не можу без неба. Спогади сумні* […] *Боляче мені* […] *Бачиш, як мене Почуття відпускає. Знаєш, все мине, Як кохання минає* (М. Одольська) – і яким водночас авторки знаходять собі виправдання: *інший пункт призначення* та *я не можу без неба*. Кохання в цьому випадку сприймане як щось приземлене, що тягне донизу, створює відчуття обмеженості, тому героїня заспокоює, переконує, що так буде краще. Вочевидь виправдальний характер висловлювань вказує на намагання втекти від болю та відповідальності.

Втрата коханого/коханої сприймана автором як найбільша втрата, що тягне за собою і втрату життя: *Все, що лишилось з ним – Іграшки і листи. А на стіні в кімнаті твоїй Лишилось останнє «Прости». Може, хотіла б ти Зникнути, наче тінь?* (І. Білик); *Стріляй! Скажи, чому боїшся ти Зробити цей останній крок? Давай! Най буде так як хочеш ти! Я заплатив за свій урок* […] *Прощай, мій ангелок* («Океан Ельзи»); *Відпусти, я благаю відпусти, Бо не можу далі йти я. Відпусти, я благаю відпусти, Я не хочу більше йти* («Океан Ельзи»). Слова, вживані в описових конструкціях, створюють важкий, гнітючий ефект для слухача, розповідають про нещастя героя чи героїв у коханні, а тому кінець закоханості сприйманий через призму полегшення, втрати тягаря.

Фактичний матеріал засвідчує також певною мірою нейтральний характер розлуки, коли герої намагаються зберегти нормальні стосунки, бути вдячними за те, що було: *Час припинити обмінюватись болем Прощавай, хай надалі щастить* («Крихітка»); *Давай без сліз завершимо*

любов, Без зайвих слів, образ і звинувачень, І в той момент, коли пульсує ненависть і кров, Протягнемо назустріч руки (Т. Кароль); *Але все це вже не твоя вина – Те, що були ми, а тепер нема. Нам здавалося – ми такі одні. Але згасли ночі ті, відгоріли дні* («Kozak System»); *Кращу за тебе я ніколи в житті не знайду, не зустріну. Але й без тебе я не стану впадати в депресію* («Тартак»). Невелика кількість прикладів вербалізації завершення кохання як полегшення: *В моїм серці звільнено місце* («Крихітка»); *Я виплакала очі свої, О, як це набридло мені* […] *Бачити не хочу, Бо ти є мій єдиний біль* («Контрабанда.com.ua»).

До цієї ознаки концепту *кохання* слід зарахувати також маніфестатори розбіжності почуттів: один із героїв закохався після того, як інший уже розлюбив, або непорозуміння в почуттях: *Ні півслова не було обіцяно, Ні півслова, тільки обнімав, Ні півслова, але плаче дівчина, Наче їй півсвіту обіцяв* […] (В. Шинкарук); *Ти так любила мене і віддавала все А я тобою наче іграшкою керував, не помічав* […] *Якби вернути тебе, Я купив би тобі континент І салюти бив кожен день, І ловив би кожен момент* («Антитіла»). Слід зауважити, що було проведено опитування респондентів у мережі «Facebook» щодо значення висловлення *Якби колись сказала ти мені Стати твоїм човном, Якби колись, то взяв би я тебе І на волю поплив* […] *Якби колись сказала ти мені Стати тінню вночі, Якби колись сказала, я б не спав – За тобою ходив, тайною жив би я* […] з пісні «Друг» групи «Океан Ельзи», оскільки загальний зміст пісні може бути потрактований у різний спосіб залежно від сприйняття мовних одиниць та їхнього поєднання. Думки респондентів розподілилися так: 54% вважають, що пісня про кохання: дівчина кохала, але мовчала про почуття, що й призвело до втрати кохання; 39% основною ідеєю визначили дружбу з дальшою закоханістю; 7% не визначилися, відзначивши багатоплановість потрактування змісту пісні.

4.3. Інші ознаки концепту *кохання*. Зв'язок концепту *кохання* з іншими концептами

Загальна сема плинності почуття, змінності закоханості також зафіксована частотними прикладами. При цьому ця плинність сприймана автором як закономірність, ознака кохання: *Не обіцяй назавжди, Не обіцяй навічно. Не обіцяй, не треба Залежить час найближчий Та не завжди від тебе* («Бумбокс»); *Я тобі сплела Павутиння чорно-біле, Ніжно сплутала* […] *В поле завела, Любощами отруїла, Розум відняла* […] *Я тобі брехала,*

милий Скоро все мине, Відростуть новенькі крила […] (ILLARIA). Те, що кохання плинне, описують конструкції *залежить час найближчий та не завжди від тебе*, що вказує на природність процесу, на те, що вічним кохання бути не може, адже є зовнішні обставини; та *скоро все мине, відростуть новенькі крила* – зникне постлюбовна печаль, з'явиться нове кохання, що є природою людини.

Трапилися й приклади опису кохання як неземного, вічного почуття, проте кількість таких висловлень незначна порівняно з ознакою плинності: *Я ніколи, нікому тебе не віддам! Хочу бачити, чути, любити щодня. Я нікого, ніколи ще так не кохав, Я так довго, так довго на тебе чекав* (О. Пономарьов), *Я знову співаю, сумно співаю Тобі, моя Леле, моя неземна. Ти перша, кому я сказав, що кохаю, Ти перша й остання любове моя* (О. Пономарьов); *Та ранок сонцем кожен день цвіте для нас, І лиш любов цвіте один-єдиний раз* […] (О. Пономарьов). Допоміжними вербалізаторами в таких прикладах виступають лексеми з часовим значенням або прикметниками/займенниками із семою *єдиний*. Слід зауважити, що з опрацьованого фактичного матеріалу цю ознаку концепту зафіксовано головно в піснях Олександра Пономарьова, якого часто називають романтиком української естради, а тому вербалізована ознака є частиною пісенного іміджу виконавця.

Концепт *кохання* тісно пов'язаний також із міфологічними уявленнями українців, оскільки навіть у сучасних піснях часто трапляється апелювання до архаїчних уявлень про жінок як відьом. Можливість причарувати, отруїти любощами вільно вплітається в канву пісні, при цьому жінка не сприймана негативно, навпаки, це підкреслює всесильність жінки, її здатність на магічні дії. Загалом позитивне ставлення до відьом властиве українській світоглядній картині світу. Численні дослідження цієї галузі фіксують відсутність покарань чи тортур жінок, яких уважали відьмами, оскільки ключовим для українців завжди було не те, що жінка пов'язана з нечистою силою, а шкода, завдана цією жінкою (Орлова, 2009; Смолій, 2018, с. 289). У сучасних українських піснях образ жінки-відьми включає різні характеристики: від позитивної, коли жінка, кохаючи, закликає дощ, намагається у такий спосіб врятуватися від нелюба, залишитися з коханим: *Мені заборонили іти на полонину Гукати дощ, коси відтяли, Нелюбу на поталу віддали. Я тебе любила – купала дощ, Я тебе кохала – лякала дощ, Я тебе лякала – гукала дощ, Я тебе кликала* […] *Дощ – прийди! Дощ – знайди! Дощ – врятуй мене* («Крихітка») – до погроз, небезпеки причарувати, всесильності, часом жорстокості, що підвищує

жінку, свідчить про її могутність, адже їй і поцілунку вистачає, щоб закохати: *Розпущу свої коси червневої ночі, Приворотне чар-зілля тобі приготую. Русалки людей до смерті лоскочуть, А я тебе лиш раз поцілую* (І. Шинкарук); *Я тобі сплела Павутиння чорно-біле, Ніжно сплутала* […] *В поле завела, Любощами отруїла, Розум відняла* […] (ILLARIA).

Слід зауважити, що дослідження виявило різний рівень апеляції до інших концептів, зокрема концепту *душа*, що в піснях про кохання згадується дуже часто в аспекті перетворення душі, порівняння коханого/коханої з душею, для акцентуації на унікальності та винятковому характері кохання. Також душа згадувана в контексті того, що кохати може тільки людина, м'яка душею, добра, що, своєю чергою, пов'язує концепт *кохання* ще й з *добром*: *Крім тебе нікого-нікого-нікого не треба, Я хочу тепла, бо душа – не каміння* (О. Пономарьов). Душа опиняється десь далеко, не там, де має бути, коли кохання нещасливе і людина від нього втікає; або ж душа просто звільняється: *На край світу Щоб не зустрітися з собою в тілі твоїм На край світу Там, де на дні лежить душа* («Qarpa»); *Що шукала я так довго в лабіринті почуттів?* […] *Вітер крижаний мене трима в полоні тільки мить – І моя душа так вільно вже летить* (І. Білик). Часто автори, змальовуючи втрату коханої людини, наголошують, що в душі лишається вогонь (кохання): *А в країні мрій все пилом часу покривається, Тільки ще вогонь в душі лишається* (І. Білик). Кохання так чи так торкається душі, часто в негативному аспекті, буквально випиваючи душу: *Я слова твої чую душею* […] *Поцілунками душу виймаєш, Вириваєш ти серце мені* (О. Пономарьов). Часто вербалізаторами концепту *кохання* виступають лексеми-вербалізатори інших концептів, що асоціативно або метафоризовано описують кохання в аспекті його глибини (лексеми *життя*, *душа*, *серце*); сили (*вогонь*); емоцій (*біль*, *війна*, *горе*) тощо. Це можна пояснити суміжністю та взаємовпливом названих концептів, оскільки людина закохана, за текстами, має душу, чуттєва, здатна на вчинки.

5. Висновки та перспективи дальших досліджень

Лінгвальний простір української пісенної творчості засвідчує широке використання вербалізаторів концепту *кохання* як надзвичайно важливої життєдайної сили. В аналізованих мікроконтекстах найменш поширеним виступають прямі вербалізатори *кохання*, *кохати*, *любов*, *любити*,

а також англійське *love*, переважно письменники використовують цілі структури алюзій, натяків, порівнянь, які одночасно маніфестують концепт *кохання* і додають йому різних характеристик. У пісенній творчості виявлено основні ознаки аналізованого концепту: сила, плинність, вічність, каритативність, широко використані вказівки на фазовість кохання. Виконавиці у своїх піснях часто апелюють до порівнянь себе з архетипними магічними силами, зокрема з відьмами та русалками, акцентуючи на жіночій силі в любовних стосунках. Натомість «чоловічі» пісні переважно фіксують силу кохання, бажання зробити все, що завгодно заради коханої людини. Концепт *кохання* вербалізований лексемами інших концептів для підсилення констатації впливу закоханості на життя, душу, серце людини.

Дальші дослідження можуть бути спрямовані у сферу компаративних досліджень вербалізації та семантики концепту *кохання* в пісенних текстах раннього періоду та сучасності.

Скорочення

СУМ – *Словник української мови*, 1973. 4.

СУМГ – *Словарь української мови* (Грінченко, 1907/1958). 2.

Бібліографія

Грінченко, Б. (Ed.). (1958). *Словарь української мови* [СУМГ] (Vols. 1–4, Vol. 2). Вид-во АН УРСР. (Original work published 1907).

Жайворонок, В. В. (2002). Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народов Причерноморья*, *2002*(32), 51–53.

Калько, В. (2010). Лінгвокультурний аналіз концепту КОХАННЯ (на матеріалі українських паремій). *Науковий вісник Херсонського державного університету*, *2010*(10), 187–192.

Кіреєнко, К. В. (2012). Концепт «кохання» в українській фольклорно-магічній картині світу. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*, *2012*(14(249)), 228–234.

Кононенко, В. І. (2013). *Символи української мови* (2nd ed.). Видавництво Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника.

Наше: Тексти пісень. (n.d.). Retrieved January 20, 2022, from https://nashe.com.ua

Огар, А. (2017). Ключові концепти українського дискурсу (концепти *душа*, *серце*, *розум*, *доля*, *мати*, *любов/кохання*, *свобода*). *Проблеми гуманітарних наук*, *2017*(40), 91–98. https://doi.org/10.24919/2522-4557.2017.40.117004

Орлова, Т. (2009). Українська відьма у віддзеркаленні вітчизняної історіографії. In О. І. Січ (Ed.), *Історична панорама* (Pt. 2, pp. 71–83). Чернівецький національний університет.

Орфографічний словник онлайн. (n.d.). Український мовно-інформаційний фонд НАН України: Словники України online. Retrieved January 20, 2022, from http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/dictua.aspx

Саєвич, І. Г. (2013). Ключові концепти культури: критерії виокремлення. In В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хорунжа, О. Є. Бондарева, І. Р. Буніятова, & Я. О. Поліщук (Eds.), *Слово і речення: синтактика, семантика, прагматика: Матеріали міжнародної наукової конференції* (pp. 249–255). *Київський університет імені Бориса Грінченка*.

Селіванова, О. О. (2010). *Лінгвістична енциклопедія*. Дозвілля-К.

Слінчук, В. В. (2016). Соціальна типізація гендерних стереотипів у мові ЗМІ. *Наукові записки Інституту журналістики*, *2004*(17), 67–74. http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1356

Словник української мови [СУМ] (Vol. 4). (1973). Наукова думка.

Смолій, В. А. (Ed.). (2018). *Енциклопедія історії України: Україна – Українці* (Vol. 1). Наукова думка.

Степанов, Ю. С. (2001). *Константы: Словарь русской культуры*. Академ. проект.

Фогель, Л. Б. (2011). *Шлюб – першооснова сім'ї*. Міністерство юстиції України. https://minjust.gov.ua/m/str_38233

Clack, B. (Ed.). (1999). *Misogyny in the Western philosophical tradition: A reader*. Routledge. https://doi.org/10.1057/9780230212800

Bibliography (Transliteration)

Clack, B. (Ed.). (1999). *Misogyny in the Western philosophical tradition: A reader*. Routledge. https://doi.org/10.1057/9780230212800

Fohel′, L. B. (2011). *Shliub – pershoosnova sim'ї*. Ministerstvo iustytsiї Ukraïny. https://minjust.gov.ua/m/str_38233

Hrinchenko, B. D. (Ed.). (1958). *Slovar′ ukraïns′koï movy* [SUMH] (Vols. 1–4, Vol. 2). Vyd-vo AN URSR. (Original work published 1907).

Kal′ko, V. (2010). Linhvokul′turnyĭ analiz kontseptu KOKHANNIA (na materiali ukraïns′kykh paremiĭ). *Naukovyĭ visnyk Khersons′koho derzhavnoho universytetu*, *2010*(10), 187–192.

Kireienko, K. V. (2012). Kontsept "kokhannia" v ukraïns′kiĭ fol′klorno-mahichniĭ kartyni svitu. *Visnyk Luhans′koho natsional′noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, *2012*(14(249)), 228–234.

Kononenko, V. I. (2013). *Symvoly ukraïns′koï movy* (2nd ed.). Vydavnytstvo Prykarpats′koho natsional′noho universytetu imeni V. Stefanyka.

Nashe: Teksty pisen′. (n.d.). Retrieved January 20, 2022, from https://nashe.com.ua/

Ohar, A. (2017). Kliuchovi kontsepty ukraïns′koho dyskursu (kontsepty *dusha*, *sertse*, *rozum*, *dolia*, *maty*, *liubov*/*kokhannia*, *svoboda*). *Problemy humanitarnykh nauk*, *2017*(40), 91–98. https://doi.org/10.24919/2522-4557.2017.40.117004

Orfohrafichnyĭ slovnyk onlaĭn. (n.d.). Ukraïns′kyĭ movno-informatsiĭnyĭ fond NAN Ukraïny: Slovnyky Ukraïny online. Retrieved January 20, 2022, from http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/dictua.aspx

Orlova, T. (2009). Ukraïns′ka vid′ma u viddzerkalenni vitchyznianoï istoriohrafiï. In O. I. Sich (Ed.), *Istorychna panorama* (Pt. 2, pp. 71–83). Chernivets′kiĭ natsional′nyĭ universytet.

Saievych, I. H. (2013). Kliuchovi kontsepty kul′tury: kryteriï vyokremlennia. In V. O. Ohnev′iuk, L. L. Khorunzha, O. IE. Bondareva, I. R. Buniiatova, & IA. O. Polishchuk (Eds.), *Slovo i rechennia: syntaktyka, semantyka, prahmatyka: Materialy mizhnarodnoï naukovoï konferentsiï* (pp. 249–255). Kyïvs′kyĭ universytet imeni Borysa Hrinchenka.

Selivanova, O. O. (2010). *Linhvistychna entsyklopediia*. Dozvillia-K.

Slinchuk, V. V. (2016). Sotsial′na typizatsiia hendernykh stereotypiv u movi ZMI. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky, 2004*(17), 67–74. http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1356

Slovnyk ukraïns′koï movy [SUM] (Vol. 4). (1973). Naukova dumka.

Smoliĭ, V. A. (2018). *Entsyklopediia istoriï Ukraïny: Ukraïna – Ukraïntsi* (Vol. 1). Naukova dumka.

Stepanov, IU. S. (2001). *Konstanty: Slovar′ russkoĭ kul′tury.* Akadem. proekt.

ZHaĭvoronok, V. V. (2002). Problema kontseptual′noï kartyny svitu ta movnoho ïï vidobrazhennia. *Kul′tura narodov Prichernomor′ia*, *2002*(32), 51–53.

Verbalisation of the Concept *кохання* ‘love’ in Modern Ukrainian Songs

Summary

This article is devoted to the verbalisation of the concept *кохання* ‘love’ in modern Ukrainian songs. The study pinpoints specific means of its linguistic expression (lexemes, phrases, descriptive constructions, English words), determines its main characteristics, and identifies the influence of attendant archaic beliefs and convictions on the poetics of modern Ukrainian songs.

The aim of the study is to analyse the semantics and means of verbalising the concept “love”, to establish its key features, and to determine the specif-

ics of the use of nuclear lexemes and peripheral language units to describe it. The actual material of the study were the lyrics of Ukrainian songs from the late twentieth and early twenty-first centuries. They were analysed using the following methods: non-participant observation, descriptive method, contextual analysis, statistical analysis.

In modern Ukrainian songs, the nouns *кохання*, *любов* 'love' and the verbs *кохати*, *любити* 'to love', as well as the English lexeme *love*, are used very rarely, both in the lyrics and in the titles. Their authors prefer metaphorical descriptive constructions in order to avoid banality and obscure the main seme: 'deep heartfelt affection for a person of the opposite sex'. At the same time, most of these constructions are complex. In "female" songs, the authors appeal to (1) mythological or archaic views, comparing a woman to magical beings endowed with extraordinary powers; (2) internal misogyny. "Male" songs, in turn, mostly tend to heroise the characters they feature.

Werbalizacja pojęcia *кохання* 'miłość' we współczesnych piosenkach ukraińskich

Streszczenie

Niniejszy artykuł przedstawia werbalizację pojęcia *кохання* 'miłość' we współczesnych piosenkach ukraińskich. W opracowaniu wskazano na konkretne językowe środki, przy użyciu których jest wyrażane (leksemy, frazy, konstrukcje opisowe, wyrazy angielskie), jak również określono jego główne cechy oraz wpływ związanych z nim archaicznych wierzeń i przekonań na poetykę współczesnych piosenek ukraińskich.

Celem pracy jest analiza semantyki i sposobów werbalizacji pojęcia „miłość", ustalenie jego kluczowych cech oraz określenie specyfiki użycia leksemów na określenie zasadniczego znaczenia oraz jednostek językowych używanych do opisu cech peryferyjnych. Materiał będący podstawą badań stanowią teksty piosenek ukraińskich z przełomu XX i XXI wieku, które zanalizowano przy użyciu następujących metod: obserwacja nieuczestnicząca, metoda opisowa, analiza kontekstowa, analiza statystyczna.

We współczesnych piosenkach ukraińskich rzeczowniki *кохання*, *любов* ‘miłość’ i czasowniki *кохати*, *любити* ‘kochać’ oraz angielski leksem *love* ‘miłość, kochać’ są używane bardzo rzadko, zarówno w tekstach, jak i w tytułach. Ich autorzy preferują metaforyczne konstrukcje opisowe, aby uniknąć banału i przesłonić zasadniczy sem: ‘głębokie uczucie do osoby płci przeciwnej’. Jednocześnie większość tych konstrukcji jest złożona. Autorzy piosenek „kobiecych” odwołują się do (1) przekonań mitologicznych lub archaicznych, porównując kobietę do istot magicznych obdarzonych niezwykłymi mocami; (2) wewnętrznej mizoginii. „Męskie” piosenki w większości przejawiają tendencję do heroizowania postaci, które w nich się pojawiają.

Keywords: concept; love; linguistic worldview; Ukrainian song; archaic and mythological views

Słowa kluczowe: pojęcie; miłość; językowy obraz świata; piosenka ukraińska; przekonania mitologiczne i archaiczne

(1) Olesia Sulyma, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3565-4392
Correspondence: olesiasulyma@gmail.com

(2) Anatolii Vysotskyi, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3874-7743
Correspondence: anatolvysotskyi@gmail.com

Competing interests: The authors have declared that they have no competing interests.

The preparation of this article was self-financed by the authors.

Authors’ contribution: Both authors participated in creating the conception, data analysis and writing the manuscript to the same extent.

Publication history: Received: 2020-11-19; Accepted: 2022-03-06; Published: 2022-12-20